

מצוה ל' - תרומת הדשן

מצוה ל' היא שנצטוו הכהנים להסיר הדשן בכל יום מעל גבי המזבח, והיא הנקראת תרומת הדשן, והוא אמרו יתברך שמו "ולבש הכהן מדרו בד והרים את הדשן". וכבר התבארו דיני מצוה זו בתמיד ובכפורים.

פירוש המצוה

מצוה ל' היא שנצטוו הכהנים להסיר הדשן - הפסולת הנשארת מן הקרבנות אחר שרפתן - בכל יום מעל גבי המזבח, והיא המצוה הנקראת תרומת הדשן - לשון הרמת הדשן מעל המזבח, והוא אמרו יתברך שמו (ויקרא ו', ג'): "וּלְבַשׁ הַכֹּהֵן מְדוּ בַד וּמְכַנְסֵי בַד יִלְבֹּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֵלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצְלַת הַמִּזְבֵּחַ". וכבר התבארו דיני מצוה זו בתמיד ובכפורים.

מקורות המצוה בתורה

ויקרא ו', א'-ד'

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. צוּ אֶת אֶהֱרֵן וְאֶת בְּנָיו לֵאמֹר זֹאת תֹּוֹרַת הָעֵלֶּה הוּא הָעֵלֶּה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלֵּילָה עַד הַבֶּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּוָּקֵד בּוֹ. וְלֶבֶשׁ הַכֹּהֵן מְדוּ בַד וּמְכַנְסֵי בַד יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֵלֶּה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצְלַ הַמִּזְבֵּחַ. וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלֶבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן אֶל מִחוּץ לַמִּחָנֶה אֶל מְקוֹם טְהוֹר.

העניינים המתבארים במצוה

הגדרת המצוה: לשונות הרמב"ם במצוה זו מעוררים למחשבה על חידושה המיוחד של המצוה: הטיפול בפסולת אף הוא למצוה יחשב. חידוש זה מיוחד לקודש, המחבר את כל הקשור אליו אל הקודש.

"מעל המזבח" ו"בכל יום": הסרת הדשן היא מדיני המזבח, ושייכת גם לעבודת הקרבנות. משמעות עמוקה יש לשני גדרים אלו.

הרמה והוצאה: הרמת הדשן היא עבודה והוצאתו לחוץ אינה עבודה. יש לכך השלכות גם על הבגדים בהם לבוש הכהן בעשייתו מלאכות אלו. תרומת הדשן היא "עבודת מתנה" או "עבודת סילוק". הנפקא מינה לשינוי בגדים.

זמנה של תרומת הדשן: האם המצוה חלה ביום או גם בלילה. לשונות הרמב"ם בשינוי מלשון המשנה.

הגדרת המצוה

שאלות על דברי הרמב"ם

א. לשון הרמב"ם בספר המצוות היא:

מצוה ל' היא שנצטוו הכהנים להסיר הדשן בכל יום מעל גבי המזבח והיא הנקראת תרומת הדשן.

על לשון זו הקשה הרי"פ פרלא בפירושו לספר המצוות לרס"ג (ח"א עשה קכ"ח, שע"ט ע"א):

לשון הרמב"ם ז"ל אינו מדוקדק במה שכתב שם וז"ל "שנצטוו הכהנים להסיר הדשן בכל יום מעל המזבח והיא הנקראת תרומת הדשן וכו'" עכ"ל עיי"ש... אבל אין המצוה להסיר את הדשן מעל גבי המזבח אלא להרים ממנו מלא קומצו בלבד כמבואר בפ"ב דיומא (כ"ד ע"א) עיי"ש¹.

אף שהרמב"ם בהלכותיו השמיט שיעור תרומת הדשן², עדיין שאלת הרי"פ פרלא במקומה עומדת, שכן ההרמה המיוחדת מעל המזבח היא המצוה ולא כל ההסרה מעל גבי המזבח, כמבואר בהל' תמידין ומוספין פ"ב ה"י ואילך.

ב. יש לעיין במה שכתב במצוה "והיא הנקראת תרומת הדשן", מה בא להוסיף בלשון זו. ג. בהלכות תמידין ומוספין פ"ב ה"י כתב:

הרמת הדשן מעל המזבח בכל יום מצות עשה שנאמר "והרים את הדשן".

כבר למדנו לדעת³ שלשון זו של הרמב"ם צריכה עיון מדוע לא כתב "מצות עשה להרים הדשן וכו'", כדרכו ברוב מקומות.

חידושה של מצות תרומת הדשן

חידוש מיוחד יש במצוה זו של תרומת הדשן. דרך כלל, העיסוק בפסולת ובדשן אינו אלא "הכרח בליגונה". בודאי אין "הוה אמינא" לכנות עיסוק זה בשם מצוה⁴.

הדשן שעל גבי המזבח אינו בכלל זה. הטיפול בדשן מצות עשה מן התורה. הרמתו מעל המזבח נקראת בשם "תרומה", המוכרת לנו מראשית מתנות הכהונה. שם זה ביטוי הוא

¹ המשך לשונו ביישוב הדברים היא: "ואפשר דהרמב"ם לטעמיה אזיל שדעתו דבכל יום חייבין להסיר כל הדשן מעל גבי המזבח למטה אחר תרומת הדשן, כמבואר בדבריו (בפ"ב מהלכות תמידין ומוספין הי"ג) וכנראה סבירא ליה דמאי דכתיב 'והרים את הדשן וגו' והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה וגו' הכל מצוה אחת, שבתחילה תורם את הדשן ואחר כך מוציא כולו חוץ למחנה, ולכן כתב דהמצוה היא להסיר את הדשן מעל גבי המזבח, אבל אין דעת שאר הראשונים ז"ל כן". ולא דק בשיטת הרמב"ם בענין הוצאת הדשן וכמו שיכתב לקמן.

² ועיי' לקמן בביאורנו בזה.

³ עיי' בח"א במצות תפילה (מהדו"ב עמ' ק"ז).

⁴ אכן הבה"ג לא הביא תרומת הדשן במנין המצוות, ועיי' בדברי הרי"פ פרלא (ח"א עשה קכ"ח) שתמה על זה.

לקדושה. צירוף המילים "תרומת הדשן" הוא חידושה הגדול של מצוה זו, שהפסולת נקראת בשם תרומה.

נראה שלחידוש זה כיון הרמב"ם באמרו שהמצוה היא להסיר את הדשן מעל גבי המזבח וזו היא תרומת הדשן. רצונו לומר שהדשן המוסר מעל גבי המזבח שם תרומה יש לו. לא נכנס הרמב"ם לדיון בשיעורי התרומה אלא מחדש את עצם הענין שהסרת הדשן מצוה יש בה, ובשם תרומת הדשן תקרא.

מכאן נבין את לשונו בהלכה "הרמת הדשן מעל המזבח בכל יום מצות עשה". ביאורו הוא: אותו מעשה הכרח המתחייב מן המציאות הכוללת בתוכה גם פסולת הדורשת טיפול, הוא מעשה מצוה והפסולת עולה לשם תרומה. לא "מצות עשה להרים הדשן", משפט שממנו משמע שהמצוה מולידה מעשה זה, אלא "הרמת הדשן... מצות עשה" - משפט המלמדנו שהמעשה קודם למצוה ואותו הכרח לטפל בפסולת עולה להיות מצוה.

אמנם המצוה היא בדווקא "תרומת הדשן". שאר הדשן הוא שיירי המצוה ואף בו נוהגים כטהרה⁵ כראוי לדברים השייכים אל הקודש. על כן אומר הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ב הי"ב):

וחתיה זו שחותה במחתה ומוריד לרצפה אצל המזבח היא המצוה של כל יום.

משמעותו של החידוש במצות תרומת הדשן

הפרשה כולה אשר בה נמצאת מצות תרומת הדשן נקראת על שם מצוה זו "פרשת תרומת הדשן"⁶. ראשיתה של הפרשה במילים "זאת תורת העולה", והמשכה ב"והרים את הדשן". אף הדשן שייך ל"תורת העולה". תכונתו של הקודש שהוא מעלה את כל המחובר אליו למדרגת קודש⁷. ממהותו של הקודש שהוא כולל את כל המציאות הקשורה אליו. כולו תכלית ואין בו דבר שהוא אמצעי בלא משמעות עצמית. אף הפסולת היא חלק מן הקודש ועל כן קרא שמה "תרומת הדשן", כתרומה שהיא קודש.

⁵ עיי' מגיד מישרים פרשת צו (אור ליום שבת ח' ניסן) שכתב שהרמת הדשן זה בגדר קדושה, ויש להוסיף שהוצאתו בגדר טהרה, "אל מקום טהור". ועיי' מסילת ישירים (פרק כ"ו) בהגדרת ההבדל בין קדושה לטהרה וינעם לך.

⁶ כך נפסק להלכה לקרות בכל יום "פרשת תרומת הדשן" (שו"ע או"ח סי' א' סע' ט').
⁷ על לשון מסילת ישירים במדרגת הקדושה (פרק כ"ו): "והנה האיש המתקדש בקדושת בוראו אפילו מעשיו הגשמיים חוזרים להיות ענייני קדושה ממש... אך הקדוש הדבק תמיד לאלהיו, ונפשו מתהלכת בין המושכלות האמתיות באהבת בוראו ויראתו, הנה נחשב לו כאילו הוא מתהלך לפני ה' בארצות החיים עודנו פה בעולם הזה, והנה איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן, כמקדש, וכמזבח... כי השכינה שורה עליהם כמו שהיתה שורה במקדש, ומעתה המאכל שהם אוכלים הוא כקרבן שעולה על גבי האישים... כן המאכל והמשתה שהאיש הקדוש אוכל, עילוי הוא למאכל ההוא ולמשתה ההוא, וכאילו נקרב על גבי המזבח ממש... כי התלמידי חכמים הקדושים בדרכיהם ובכל מעשיהם הנה הם ממש כמקדש וכמזבח, מפני שהשכינה שורה עליהם כמו שהיתה שורה במקדש ממש, והנה הנקרב להם כנקרב על גבי המזבח, ומילוי גרונם תחת מילוי הספלים. ועל דרך זה כל תשמיש שישמשו מדברי העולם אחרי היותם כבר דבוקים לקדושתו יתברך, הנה עילוי ויתרון הוא לדבר ההוא שזכו להיות תשמיש לצדיק".

העולה עולה כליל לה'. אף הדשן אינו יוצא מכלל העולה, ואף בו נעשית המצוה. זה שאמר הכתוב (תהלים כ', ד'):

יִזְכֹּר כָּל מִנְחֹתֶיךָ וְעֹלֹתֶיךָ יְדִשְׁנָה סֵלָה.

הדשן מוכיח את מדרגת הקודש של העולה, ואף לו תפקיד בעלייתה לה'.

"מעל המזבח" ו"בכל יום"

בספר המצוות הגדיר הרמב"ם את המצוה:

להסיר הדשן בכל יום מעל גבי המזבח.

במניינים שבריש הי"ד החזקה שינה הרמב"ם את ההגדרה.

במנין הקצר שעל סדר ספר המצוות כתב:

להרים את הדשן מעל המזבח שנאמר: "והרים את הדשן".

וברמזים שעל סדר ההלכות בריש הלכות תמידין ומוספין כתב:

להרים את הדשן בכל יום.

במנין הקצר לא הזכיר שהמצוה בכל יום, וברמזים לא הזכיר את המזבח.⁸

נראה בביאור הדברים שבמנין הקצר במצוה ל' עדיין לא מנה הרמב"ם את מצוות הקרבנות. הרמת הדשן מעל המזבח היא מצוה בסדרת המצוות של המקדש, עובדיו וכליו. על כן ראוי להדגיש במנין זה את המזבח. הרמת הדשן במנין זה היא דין במזבח. לעומת זאת ברמזים שבריש הלכות תמידין ומוספין באה מצוה זו אחר מצוה "הקרבת שני תמידין בכל יום עולות", ו"להדליק אש על המזבח בכל יום". הדגש הוא על הדשן הבא מן הקרבנות בכל יום, שמצוה להרימו. הרמת הדשן במנין זה היא דין בקרבן. שני פנים, אפוא, למצוה זו. האחד מצד המזבח, שמצוה זו מוציאתו לפועל, והשני מצד הקרבן, שהדשן הנשאר ממנו ממשיך את תפקידו.

משמעות שני פנים למצוה

קשר המצוה למזבח מבואר היטב בדברי הרב קוק בעולת ראי"ה (ח"א עמ' קכ"ג):

והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח, ושמו אצל המזבח. הפעולה, ששלהבת אש הקודש עושה על תכונת האדם בעת

⁸ אמנם ברמב"ם מהדורת פרנקל הביא במנין הקצר: "להרים הדשן מעל המזבח בכל יום, שנאמר: 'והרים את הדשן'". ובשנויי נוסחאות שם הביא שכן הוא בכתה"י ובדפוסי ספרד ובספר המצוות, ואילו בשאר דפוסים ליתא מילת "בכל יום". מכל מקום ביחס לרמזים יש שינוי, שברמזים לא הזכיר כלל "מעל המזבח", ובמנין הקצר הקדים "מעל המזבח" ל"בכל יום" (ואפילו ביחס לספר המצוות בו הקדים "בכל יום" ל"מעל המזבח").

מפעלה, היא נעלה מכל ארח חיים טבעיים וחברותיים של האדם. כל זמן שהפעולה היא על המזבח, הרי היא מתעלה מכל דוגמא אנושית, ואי אפשר שיתנהג על ידה העולם האנושי במפעליו הקבועים. וכדי לרשם את הרשם, של השארת השפעת הקדושה על תכונת המזג והרוח החמרי שבגויה, גם בארחות החיים שרק סמוכים הם לתכן הקדש בהיותם ישרים, אבל לא על המזבח בעצם מושג הקדש הוא המקום שלהם, כדי לתמם חזון קדש אוצר חיים זה, והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח, ושמור אצל המזבח, להיות שם שמור וגנוז עומד ברשם קדושתו, בלא הפרעה, ואף על פי שנעשה מצותו בקדושתו הוא עומד, "ושמו שלא יפזר" (פסחים כ"ו).

הרב רואה בסוף הפסוק את עיקר המצוה. המזבח מצד עצמו עליון הוא מכל השגה אנושית, ועל כן אינו מטביע רישומו על החיים הטבעיים והחברותיים של האדם. על כן כדי שיטביע המזבח רושם על חיי האדם הקרובים לקודש, באה הפעולה של הרמת הדשן מעל המזבח והנחתו סמוך לו "אצל המזבח", במקום שהשגה אנושית יכולה להגיע אליו. בתוך דבריו מבאר הרב דבר מיוחד במצוה זו. בכל המצוות למדנו שדבר שנעשית מצותו אין מועלין בו. במצוה זו יש דין מיוחד, שאף שנעשית מצותו, בקדושתו הוא עומד ומועלין בו. הרב מבאר שתפקיד הדשן הוא דווקא אחר ששמים אותו אצל המזבח, ותכליתו היא שישפיע מקדושתו דווקא ממקום זה, "אצל המזבח". על כן בקדושתו הוא עומד, ומשם פועל פעולתו על תכונת האדם. כך מתבאר הפן המיוחד של מצוה זו, "להרים הדשן מעל המזבח".

קשר המצוה לקרבן מבואר בדברי ה"שפת אמת" (צו תרמ"ו):

במצות הרמת הדשן שהיה נבלע אצל המזבח להראות שזכות הקרבנות נשאר קיים לדורות. וזה שכתוב "יזכור כל מנחותיך ועולתך ידשנה סלה". שדשן העולה שנבלע, נשאר הזכות קיים לדורות.

הקרבנות מתחלפים בכל יום, אבל הדשן נשאר קבוע. הקרבנות הנשרפים משפיעים לשעה, והדשן הנשאר והנבלע אצל המזבח קיים לדורות ומשפיע לדורות. "ידשנה סלה", לעד ולעולמי עולמים. מכל יום "זמני" נשאר משהו לדורות. כך מתבאר הפן השני של מצוה זו, "להרים הדשן בכל יום".

הרמה והוצאה

שאלות על שיטת הרמב"ם

בהלכות תמידין ומוספין פ"ב ה"י כתב הרמב"ם:

הרמת הדשן מעל המזבח בכל יום מצות עשה שנאמר "והרים את הדשן", והיא עבודה מעבודות כהונה, ובגדי כהונה שתורם בהן הדשן יהיו פחותין מן הבגדים שמשמש בהם בשאר עבודות שנאמר "ופשט את בגדיו ולבש

בגדים אחרים והרים את הדשן, אינו אומר "אחרים" שיהיו בגדי חול, אלא שיהיו פחותין מן הראשונים, לפי שאינו דרך ארץ שימזוג כוס לרבו, בבגדים שבישל בהם קדרה לרבו.

והקשה הכסף משנה, שדין הבגדים הפחותים לא נאמר על תרומת הדשן, אלא על הוצאת הדשן, וגם הפסוקים אינם כלשון הרמב"ם אלא מתייחסים להוצאת הדשן, שכן כך נאמר בתורה (ויקרא ו', ג'-ד'): :

וְלִבְשׁ הַפֶּהֶן מִדּוֹ בַד וּמִכְנָסֵי בַד יִלְבֹּשׁ עַל פְּשָׁרוֹ וְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֵלָה עַל הַמְזֻבָּח וְשָׂמוּ אֶצְלֵי הַמְזֻבָּח. וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלִבְשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן אֶל מַחוּץ לַמִּחְנֶה אֶל מְקוֹם טְהוֹר.

תימה גדולה על הרמב"ם שהעתיק הפסוק שלא כלשונו והחליף מילת "והוציא" במילת "והרים".

עוד קשה, שבהמשך ההלכה, בתיאור הסרת הדשן והוצאתו, לא התייחס הרמב"ם לבגדים שלובשים הכהנים, וכן הקשה המשנה למלך (שם הלכה י'): :

...ומכל מקום לא ידעתי למה לא ביאר רבינו בפירוש דהוצאת הדשן בעיא בגדי כהונה וכדאמרינן (יומא כ"ג) "ופשט" "ולבש" מקיש בגדים שפושט לבגדים שלובש, והיא דרשא מוסכמת מהכל.

בענין הוצאה כתב הרמב"ם בפ"ב הט"ו:

ואף על פי שאין הוצאתו לחוץ עבודה אין בעלי מומין מוציאין אותו.

אף על זה הקשה המשנה למלך (שם), "מנא ליה הא", והרי בסוגיא ביומא שם משמע להיפך, שהוצאה עבודה היא.

עוד קשה, שבגמרא ביומא כ"ד ע"א דנו בשיעור תרומת הדשן, ופשטו:

תא שמע דתני רבי חייא נאמר כאן "והרים" ונאמר להלן (במנחה) "והרים", מה להלן בקומצו אף כאן בקומצו.

הרמב"ם השמיט שיעור תרומת הדשן ולא הביאו כלל.

שיטת רש"י

רש"י לכאורה מפרש באופן שמתיישבות כל השאלות. ביומא (י"ב ע"ב) מובאת דרשה על הפסוק: "ומכנסי בד ילבש על בשרו", "ילבש - לרבות את השחקין". ומפרש רש"י:

שאף השחקין כשרים לעבודה. ואני שמעתי להביא שחקים דוקא, משום בגדים שבשל בהן קדרה לרבו לא ימזוג בהן כוס לרבו, ואין נראה בעיני, דבשלמא גבי הוצאת הדשן אמרינן לקמן הכי מפני שהבגדים מתבזים

ומתלכלכין בהן, אבל תרומת הדשן שאינו אלא מלא מחתה ליום, כדאמרינן במסכת תמיד ואין שם לכלוך בגדים.

לדעת רש"י תרומת הדשן נעשית בבגדי כהונה רגילים, ורק ההוצאה נעשית בבגדים פחותים, כיון שההוצאה נעשית בכללן ואילו התרומה אינה מלכלכת. אף שבפשט המילים דברי רש"י מיושבים, מכל מקום קשים הם להבנה בסברא. וכי ההקפדה בתורה היא על בגדים נקיים, וכי "בישול קדירה לרבו" הוא משל לעבודה מלכלכת, והלא הרבה מעבודות הקרבנות עלולות ללכלך הבגדים.

שיטת הרמב"ם בבגדי תרומת הדשן

נראה שהרמב"ם הביין שיש שני סוגים של עבודות במקדש. יש עבודת מתנה, שהיא עבודה השייכת להקרבה ולעשיה לכבוד המקום, ויש עבודת סילוק, שעניינה הוא לנקות את המזבח ולהסיר מעליו את הדשן. גם זו וגם זו - שם עבודה עליהן, ומכל מקום לכל אחת מגמה אחרת. על כן אין דרך ארץ שבבגדים שבישול קדירה לרבו, שהוא משל לעבודת סילוק, ימזוג כוס לרבו שהיא עבודת מתנה. לא משום הלכלוך צריך לשנות את הבגדים כי אם משום אופי העבודה.

גם מן הגמרא בשבת מוכח כך. זה לשון הגמרא (שבת קי"ג סע"ב):

אמר ר' יוחנן: מניין לשנוי בגדים מן התורה שנאמר: "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים"... (רש"י בד"ה "ולבש בגדים אחרים" הוסיף: "והוציא את הדשן").

מן הבגדים המיוחדים של עבודת הדשן למדו חכמים על החלפת בגדים לכבוד שבת. הבגדים הם ביטוי ליחס של האדם לדברים שהוא עושה בהם. כשם שבבגד שבת אין ההחלפה מבגדי חול באה משום הלכלוך כי אם משום חשיבות היום, כך גם בדשן חשיבות העבודה קובעת ולא הלכלוך מהעבודה. על כן הביין הרמב"ם שלעבודת תרומת הדשן יש להחליף הבגדים ל"בגדי הרמה" (כלשונו שם הי"ב), כיון שהיא עבודת סילוק.

מקורו של הרמב"ם

מקורו של הרמב"ם הוא בשיטת רב המובאת ביומא (כ"ד ע"א):

אמר רב ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה, זריקה והקטרה וניסוך המים וניסוך היין, ולוי אמר אף תרומת הדשן, וכן תני לוי במתניתיה אף תרומת הדשן. מאי טעמא דרב דכתיב "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת", "עבודת מתנה", ולא עבודת סילוק, "ועבדתם", עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה.

הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש (פ"ט ה"ח) פסק:

הרמת הדשן צריכה כהן שנאמר "ולבש הכהן מדו בד וגו'", ואם הרים ישראל לוקה ואינו חייב מיתה אף על פי שאין אחריה עבודה, שנאמר "עבודת מתנה", "עבודת מתנה" הוא שתהיה בכהן לבדו ואם קרב לה הזר חייב מיתה, אבל עבודת סלוק אין חייבין עליה מיתה⁹.

הרי שפסק הרמב"ם כרב שתרומת הדשן היא "עבודת סלוק", ועל כן "בגדי הרמה פחותין הן".

גדר הוצאה לשיטת הרמב"ם

בהלכות ביאת המקדש הנזכרות למדנו שתרומת הדשן אין אחריה עבודה. מכאן הגיע הרמב"ם להגדרה "שאינן הוצאתו לחוץ עבודה" (הל' תמידין ומוספין פ"ב הט"ו)¹⁰. על כן הבין הרמב"ם שדין שינוי הבגדים לא נאמר כלל על הוצאה כי אם על תרומת הדשן בלבד¹¹.

נראה שהרמב"ם למד כן מזה שבכל הדרשות כתבו רק "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים", ומילות "והוציא וגו'" לא כתבו, ומכאן שמקרא זה נדרש לפניו, והרי זה כתוב במידת "ממוקדם ומאוחר שהוא בענין"¹², וכאילו כתוב: "ופשט בגדיו ולבש בגדים אחרים ולבש הכהן מדו בד וגו' והרים את הדשן וגו'"¹³. בספרא לימוד זה מוכרח. זה לשון הספרא (צו, פרק ב'):

⁹ ומוכן לשון הרמב"ם בספה"מ "שנצטוו הכהנים להסיר הדשן", שבוה מדגיש שזו עבודת סלוק, ואחר כך הוסיף "והיא הנקראת תרומת הדשן" - ועל כן זו מצוה, אף שעבודת סלוק היא, מכל מקום שם עבודה עליה ושם תרומה עליה.

¹⁰ כן כתב המשנה למלך (הל' תמידין ומוספין פ"ב ה"י). כבר הקשו אחרונים (אבן האזל להל' ביאת המקדש פ"ט ה"ח, ומקדש דוד סי' ל"ב ס"ק ב') שאף שאין הוצאה עבודה עדיין תרומת הדשן נקראת עבודה שיש אחריה עבודה, כמו שאמרו שם ביומא (כ"ד ע"ב) גבי מנורה שאין הדלקתה עבודה, ומכל מקום הדישון נקרא עבודה שיש אחריה עבודה. וכתבו שבמנורה ההטבה היא עיקר המצוה "שתהא המנורה דלוקה על ידי הטבה", אבל בדישון המזבח תרומת הדשן היא המצוה וההוצאה נעשית בדישון אחר ולא באותו ענין כלל, ולכן לא נחשב שיש אחריה עבודה. ולא נראה, שכן שתיהן עבודות המזבח וכלפי המזבח יש אחר תרומת הדשן עבודה נוספת שהיא ההוצאה.

על כן נראה דלא קשיא מידי שכן במנורה הדלקתה היא מעשה מצוה מיוחד, ואף שלא נגדירהו כעבודה משום איזה טעם, מכל מקום בודאי כל הדישון בא בעבודה והיא התכלית, ועל כן יקרא הדישון במנורה כעבודה שיש אחריה עבודה שהיא ההדלקה. אבל במזבח תרומת הדשן היא המצוה, וכל מה שבא אחריה אינו עבודה כלל אלא נקיון בעלמא, שצריך המזבח להיות נקי ליום הבא, ואין ההוצאה תכלית ההרמה. ואף ששתיהן עבודת המזבח, מכל מקום אין ההוצאה תכלית העבודה אלא נקיון.

¹¹ בזה מתיישבות השאלות שהבאנו לעיל על שיטת הרמב"ם: מה ששאל הכסף משנה שדין בגדים פחותים נאמר על הוצאת הדשן ולא על הרמת הדשן. לרמב"ם אין בהוצאה משום עבודה ואין בה דין בגדים. מה ששאל המשנה למלך "למה לא ביאר רבינו בפירושו דהוצאת הדשן בעיא בגדי כהונה" - אין לרמב"ם דין בגדי כהונה להוצאת הדשן. מה ששאל המשנה למלך מנא ליה לרמב"ם שאין הוצאתו עבודה אף זה מוכן בשיטת רב.

¹² מידה ל"א מ"ב מידות במשנת ר' אליעזר.

¹³ על פי זה מוכן מדוע שינה הרמב"ם לשון הפסוק וכתב "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והרים את הדשן", ולא כתב בלשון הפסוק: "והוציא את הדשן". להלן בדברי הספרא מוכח שהוצאה אינה עבודה, ולפי זה בודאי שלובש בגדים ראויים למלאכה ולעבודה רק להרמת הדשן ולא להוצאתו.

"ופשט ולבש", יכול כמצות יום הכפורים יהיה פושט בגדי קודש ולובש בגדי חול, תלמוד לומר "בגדיו" "בגדים", מקיש בגדים שפושט לבגדים שלובש, מה בגדים שלובש הראויים למלאכתו אף בגדים שפושט הראויים למלאכתו, אם כן למה נאמר "אחרים", פחותים מהם. ר' אלעזר אומר "והוציא את הדשן", לימד על בעלי מומים שיהו כשירים להוציא את הדשן.

וביאורו הוא שאין הדברים כיום הכפורים שפושט בגדי חול ולובש בגדי עבודת יום הכפורים, אלא גם בגדים שפושט הם בגדי קודש הראויים לעבודה, והמקור הוא מבגדים שלובש, שבודאי לא היתה התורה אומרת "ולבש בגדים" אם לא בבגדים הראויים לעבודה, ואם כן "אחרים" אין פירושו אחרים מבגדי קודש דהיינו בגדי חול, אלא אחרים - בגדי קודש פחותים מבגדי קודש שלבש קודם. מכל מקום למדנו שהבגדים ראויים למלאכתו דהיינו לעבודה, ומכאן שעל תרומת הדשן מדובר ולא על הוצאתו שאינה עבודה.

שיעור התרומה

מכאן נבין מדוע השמיט הרמב"ם את שיעור תרומת הדשן. בגמרא למדו שיעורו מקומץ המנחה. קומץ המנחה הוא עבודת מתנה והגמרא למדה שיעור זה לסוכרים שתרומת הדשן עבודת מתנה היא, שלוקח קומץ מן הדשן ושמו אצל המזבח כעין קומץ המנחה. ומתאימים הדברים לשיטת לוי שזר שהרים דשן במיתה. אבל לשיטת רב שתרומת הדשן היא עבודת סילוק, אין שיעור קומץ מתאים לו, ויותר נראה שכיון שזו עבודת סילוק - אין לה שיעור.

זמנה של תרומת הדשן

בספר המצוות כתב הרמב"ם:

שנצטוו הכהנים להסיר הדשן בכל יום מעל גבי המזבח.

וכן כתב בהלכות תמידין ומוספין (פ"ב ה"י):

הרמת הדשן מעל המזבח בכל יום מצות עשה.

מלשונו משמע שהמצוה היא ביום¹⁴, ויש לעיין בדבר, שהרי זמנה של המצוה הוא בלילה, עד שאמרו בירושלמי (יומא פ"ב ה"א):

תרומת הדשן כשירה כל הלילה... מאי חמית מימר כן "כל הלילה... והרים", מיכן לתרומת הדשן שהיא כשירה כל הלילה.

זמניה של מצות תרומת הדשן מיוחדים הם. כך הוא לשון המשנה (יומא פ"א מ"ח):

¹⁴ עי' לעיל מצוה כ"ב, "שצונו לשמור המקדש וללכת סביבו תמיד בכל לילה כל הלילה", הרי לנו שכשהמצוה בלילה דייק כן בהגדרת המצוה.

בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין לפניו בין לאחריו, וביום הכפורים מחצות, וברגלים מאשמורה הראשונה.

הרמב"ם אף הוא פוסק כן (אף כי שינה הלשון, ויתבאר לקמן) בהל' תמידין ומוספין פ"ב הי"א:

אימתי תורמין הדשן בכל יום משיעלה עמוד השחר, וברגלים מתחלת שליש אמצעי של לילה, וביום הכפורים מחצות הלילה.

הרדב"ז על הרמב"ם כתב:

והוי יודע דהרמת הדשן כשרה כל הלילה ולפיכך קבעו לה חכמים זמנים כפי הצורך והזמן.

ידיעה ברורה זו אינה ברורה כלל ועיקר. הרי ראינו שהרמב"ם קובע שהמצוה היא בכל יום בדווקא. בכמה מקומות בגמרא אמרו (עי' יומא כ"ז ע"ב):

תרומת הדשן תחלת עבודה דיממא היא, דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן קידש ידיו לתרומת הדשן למחר אינו צריך לקדש שכבר קידש מתחלת עבודה.

וכן פסק הרמב"ם (הל' ביאת המקדש פ"ה ה"ט):

קידש ידיו ורגליו לתרומת הדשן אף על פי שהוא מקדש קודם שתעלה השמש אינו צריך לחזור ולקדש אחר שהאיר היום שהרי בתחלת עבודה קידש.

נראים הדברים שזמני תרומת הדשן יש בהם בחינה של תחילת יממא. כך דרש ר' יוחנן, שהוא המקור לכך ש"תרומת הדשן תחילת עבודה דיממא היא" (יומא כ' ע"ב):

ממשמע שנאמר "כל הלילה" איני יודע שהוא "עד הבקר", ומה תלמוד לומר "עד הבקר", תן בקר לבקרו של לילה.

מכאן למדו על זמני תרומת הדשן בכל יום, ביום הכפורים וברגלים. מלימוד זה יש להבין שבליילה זמנים זמנים יש, ויש להם בחינה של בוקר. שלוש משמרות הוי הלילה, ומשעברה משמרת ראשונה כבר יש בחינה של לילה מאחורינו, וניתן להגדיר את ההמשך כתחילת יממא.

חצות לילה הוא זמן המעבר ממידת לילה למידת יום, ודוד המלך יוכיח (ברכות ג' ע"ב):

רב אשי אמר עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות.

עלות השחר כשמו כן הוא, ומלמד על בחינה של בוקר.

בצורה הפוכה מצאנו זמנים אלו בקריאת שמע של ערבית (ברכות פ"א מ"א):

מאימתי קורין את שמע בערבית, משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן,
עד סוף האשמורה הראשונה דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים עד חצות,
רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר.

אלו הזמנים הנקראים לילה, ומהם ואילך יש כבר בחינות של בוקר.
נראה, אפוא, שבדווקא מראש האשמורת השניה ניתן להרים את הדשן ולא כל הלילה זמנה
(וחולק הבבלי על הירושלמי בזה).
תרומת הדשן יש בה חלק ליום שעבר, שהרי הדשן מקרבנות יום אתמול הוא, ומתחילה
היא את היום הבא. מצוה זו היא בחינת הגבול שבין הימים. אין הימים נפרדים זה מזה אלא
מקושרים הם זה בזה. הלילה קשור ליום שעבר באברים ופדרים שנאכלים על המזבח,
וקשור ליום הבא בדשן שעל גבי המזבח.
תרומת הדשן משמרת את היום שעבר וקושרת אותו ליום הבא. כך מתאחד הזמן בבית
המקדש.

לשון הרמב"ם ולשון המשנה

בשלושה דברים שינה הרמב"ם מלשון המשנה.

במשנה אמרו:	תורמין את המזבח,
והרמב"ם אמר:	תורמין הדשן.
במשנה קראו לזמן של כל יום	בקריאת הגבר,
והרמב"ם קרא לו	משיעלה עמוד השחר.
במשנה קראו לזמן של רגלים	מאשמורה הראשונה,
והרמב"ם קרא לו	מתחילת שלישי אמצעי של לילה.
ואף בסדר הדברים שינה הרמב"ם.	
במשנה הסדר הוא: כל יום, יום הכפורים ורגלים. כל הקרוב לבוקר קודם במשנה.	
והרמב"ם סידר: כל יום, רגלים ויום הכפורים.	

יסוד ההבדל הוא בין "תורמין את המזבח" לבין "תורמין הדשן".
במשנה "תורמין את המזבח". עבודת הדשן היא הכנת המזבח ליום הבא. ראוי לאחר את
ההכנה כיון ש"הקטר חלבים ואיברים מצוותן עד שיעלה עמוד השחר", על כן בכל יום
מעמוד השחר תורמין את המזבח. ביום הכפורים מקדימין לחצות וברגלים מקדימין עד
אשמורה ראשונה, היינו עד אחר שעברה על החלבים והאיברים אשמורה אחת של לילה.
ברמב"ם "תורמין הדשן" (על פי לשון הברייתא ביומא כ"ב ע"א). עבודת הדשן מצוה בפני
עצמה, ולא רק הכנת המזבח. זמנה של המצוה הוא "בוקרו של לילה"¹⁵, דהיינו מחד גיסא
קשורה היא ליום שעבר - שהלילה הולך אחריו ומסיים מלאכתו בהקטר חלבים ואיברים,

¹⁵ על כן משתמש הרמב"ם בביטויים הקשורים לשלבי הלילה, שלא כמשנה המשתמשת בביטויים הקשורים
לסימנים של השלבים השונים בלילה.

ומאידך גיסא קשורה היא לבוקר הבא אחר הלילה. בוקרו הרגיל של לילה הוא עלות השחר והוא התדיר. אחריו בתדירות הרגלים, ואחריהם יום הכפורים. הרמב"ם שינה מן המשנה, שהמשנה מתוך שדיברה על הכנת היום הבא, הרי שכל הקרוב ליום הבא קרוב במשנה. לרמב"ם זו מצוה בפני עצמה, ועל כן הסדר שלה הוא "תדיר קודם". הביטוי המיוחד של ר' יוחנן "בוקרו של לילה", מבטא את המיוחד שבמצוה זו, בהיותה הגבול בין לילה לבין בוקר.

כך הוא לשון הכתוב בפרשת העולה (ויקרא ו', א'-ג):

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. צוּ אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בְּנָיו לֵאמֹר זֹאת תֹּרַת הָעֶלֶה
הוא הָעֶלֶה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלֵּילָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תֹּקֵד
בוֹ. וְלִבְשׁ הַכֹּהֵן מִדֹּבַד וּמִכְנָסֵי כֹד וְלִבְשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר
תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֶלֶה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ.

הביטוי "כל הלילה עד הבוקר" נאמר על העולה שעל גבי המזבח, ועניינו הוא האיברים ופדרים הנאכלין על גבי המזבח כל הלילה. חז"ל דרשו ביטוי זה גם על זמנה של תרומת הדשן שנאמרה בסמיכות ולא נאמר בה זמן אחר¹⁶. ר' יוחנן הוסיף לדרוש (יומא כ' ע"ב):

ממשמע שנאמר "כל הלילה" איני יודע שהוא "עד הבקר", ומה תלמוד לומר "עד הבקר", תן בקר לבקרו של לילה.

"כל הלילה עד הבוקר" אינו רק ציון של סוף הלילה, שכן היה די בביטוי "כל הלילה", אלא הוא ביטוי לכך שיש בלילה בחינת בוקר, והיינו שהלילה מחולק לזמנים, שאפשר לראותם כראשית הופעתו של הבוקר. זה מה שהביא את החכמים לקבוע זמנים שונים לתרומת הדשן.

שני לשונות יש לעבודה זו. המשנה קוראת לה "תורמין את המזבח", ללמדנו שהיא הכנת המזבח וחידושו לקראת היום הבא. והברייתא קוראת לה "תרומת הדשן", ללמדנו שיש בדשן מציאות עצמית ועבודתה היא מצוה בפני עצמה.

¹⁶ כך דרשו בירושלמי (יומא פ"ב ה"א): "כל הלילה... והרים", ללמד על תרומת הדשן שמצותה כל הלילה.

